

מה נוצר ממחשבת לא לשמה

הרב עובדיה גודמן

א. שינוי של לא לשמה

חדש שאינו מרצה כלל והתורה רק נתנה היתר לזרוק ולאכול, או שנהיה נדבה ומרצה כמו כל נדבה.

ובפשוטו אפשר לומר, שכל קרבן הנידר (עולה שלמים וכו'), אם אדם נודרו הרי פשיטא שאינו קרבן אחר משכשהוא נדבה, אלא שהאדם התחייב ולקח אחריות להביא נדבה, דהיינו קרבן בתבנית של עולה ושלמים²; וממילא אפשר שאף בציוור שחובה להביאו, כגון יולדת, אינו קרבן אחר אלא שחובה עליה להביא קרבן נדבה, ובשלא לשמה אינו יוצא ידי חובתו אף שהנדבה נדבה! וממשמעות הדרשה נראה שהקרבן עושה ריצוי ככל נדבה, וממילא בנדבה לא הפסיד כלום במחשבת לא לשמה, רק יש איסור לחשב בו. וכן מלשון המשנה 'אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה', נראה שהועיל להם לנדבה ורק לא הועיל להם לשם חובה. אלא שקשה לי מסברא, אם עשתה ריצוי של נדבה – למה לא יצא ידי חובת נדרו, הרי התחייב לעשות ריצוי של נדבה וכך עשה. ונ"ל שחלק מחיוב הנדר הוא גם התחייבות ממונית, ולא רק שיעשה ריצוי, וכאילו התחייב להביא קרבן בכשרות עד הסוף, ולכ' אם אדם יביא קרבן לרצוי נדרו של חבירו – לא נפטר חבירו מנדרו בלי שיזכה לו גם הממונות³.

איתא במשנה בריש זבחים: "כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן - כשרים, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, חוץ מן הפסח והחטאת, הפסח בזמנו, והחטאת בכל זמן"; וכמו"כ כתוב בריש מנחות: "כל המנחות שנקמצו שלא לשמן - כשירות, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, חוץ ממנחת חוטא ומנחת קנאות."

והנה איתא בגמ' בתחלת זבחים: "למה לי למיתנא: אלא שלא עלו? ליתני: ולא עלו לבעלים לשם חובה! הא קמ"ל, לבעלים הוא דלא עלו לשם חובה, אבל בקדושתיהו קיימי ואסור לשנויי בהו, וכדרבא, דאמר רבא: עולה ששחטה שלא לשמה - אסור לזרוק דמה שלא לשמה. איבעית אימא: סברא, איבעית אימא: קרא. איבעית אימא סברא, משום דשני בה, כל הני לישני בה וליזיל? איבעית אימא קרא, מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת לה' א-לקיך נדבה – האי נדבה, נדר הוא! אלא, אם כמה שנדרת עשית – יהא נדר, ואם לא – נדבה יהא, ונדבה מי שרי לשנויי בה."

ומבואר שאף כשעבד שלא לשמה אינו יוצא מקדושתו הראשונה, ולכן, עולה ששחטו לשם שלמים – צריך להקריבו כעולה ולא כשלמים והבשר אסור באכילה וכדו'.

ויש לחקור מה נהיה לבסוף, האם זה קרבן

1. יסוד דבר זה שמעתי מהרב שגיב אלטמן שליט"א.

2. לאורך כל המאמר כשאני אומר נדבה פירושו תבנית של הקרבן שלא משתנה.

3. כן נ"ל מסב' שלא גרע מהנודר כסף לצדקה אלא שקשה לי מהגמ' בתמורה ב: שהמקדיש בהמה לחבירו המקדיש מוסיף חומש והמתכפר עושה תמורה שמשמע שהבעלות הממונית

ואיתא נמי במנחות (פ"ט: צ-): "א"ר יוחנן: אשם מצורע ששחטו שלא לשמו טעון נסכים, שאם אי אתה אומר כן, פסלתו." ולכאורה ר' יוחנן בא לבאר הברייתא, שודאי אשם זה כשר בתור אשם מצורע ולא בתור אשם נדבה, שאילו היה כשר בתור אשם נדבה, לא היה טעון נסכים (כרוב האשמות), ולפי מה שהעמדנו לעיל, יצא שבאלא לשמה רגיל עושה ריצוי כעולת נדבה ורק לא מכפר ולא יוצא ידי נדרו.

בהמשך שם הגמ' חילקה בין אשם לעולות ושלמים: "מתקיף לה רב מנשיא בר גדא: אלא מעתה, כבש הבא עם העומר ששחטו שלא לשמו תהא מנחתו כפולה, שאם אי אתה אומר כן, פסלתו! ותמיד של שחר ששחטו שלא לשמו יהא טעון שני גזירין בכהן אחד, שאם אי אתה אומר כן, פסלתו! ותמיד של בין הערבים ששחטו שלא לשמו יהא טעון שני גזירין בשני כהנים, שאם אי אתה אומר כן, פסלתו! אין ה"נ, אלא אמר אביי: חדא מינייהו נקט. ר' אבא (צ"ל רבא) אמר: בשלמא הנך עולות נינהו, אי לא חזו לעולת חובה קרבי לעולת נדבה, אלא הכא אי לא מוקמית ליה במילתיה, אשם נדבה מי איכא?"

ובהשקפה ראשונה נראה שלפי אביי באמת

באשם מצאנו שכשר לא לשמה, וזה ודאי חידוש, שאין אשם בא בנדבה וכלשון ר"ל בזבחים ה. 'אם אין מרצין למה באין' ועונה שם שנלמד מהפסוק. וצריך להבין מה נהיה לנו לבסוף, האם זה קרבן חדש של אשם נדבה, או שזה אשם ורק חל עליו דין שלא מרצה (מכפר). ולכאורה זה יהיה תלוי בחקירה הנ"ל, שאם נאמר שקרבן לא לשמה לא עושה ריצוי כלל אפ' כנדבה, מסתבר שאף האשם כן דהוי קרבן חדש שאינו אפילו נדבה⁴ [ועיין בחזון יחזקאל (קרבנות א א סוד"ה אלא) שאף ר"ל שבכלל לא לשמה לא שייך בו אח"כ שינוי בעלים], אבל אם נאמר שבד"כ עושה ריצוי כנדבה, יותר נראה שבאשם הקרבן כשר רק יש דין שלא מכפר, מאשר לומר שהתורה המציאה קרבן חדש של אשם נדבה⁵.

במנחות ה. איתא בברייתא "אשם מצורע שנשחט שלא לשמו, או שלא ניתן מדמו ע"ג בהונות - ה"ז עולה לגבי מזבח, וטעון נסכים, וצריך אשם אחר להכשירו". ולכאורה מבואר להדיא שאינו נהיה קרבן חדש, אלא שלא נתכפרו וכמו בלא נתן מתן בהונות שהאשם ודאי כשר משעת זריקה אלא שהכפרה והטהרה לא חלה, כך גם בלא לשמה.

נשאר של המקדיש וקשה לי לפרש שדוקא אם הקדיש לחבירו קרבן שלא היה חבירו מחויב בו וכעת צ"ע (עצם הדבר שאפשר להקדיש אף לפטור חיובו של חבירו מצאנו בפא: לגבי נזיר ע"ש)

4. אף שכמובן ניתן לחלוק על כל האמור ולומר שדוקא בגלל שנשאר בשמו הראשון אינו מרצה כנדבה אלא או שמועיל או שלא אבל אינו יכול להיות נדבה בלי ליעקר ולעשות קרבן חדש.

5. רש"י ב: ד"ה ואם לאו אומר "כאילו התנדבת לזה נדבה אחרת". נראה מצד אחד שעושה ריצוי כנדבה, אולם מאידך גיסא משמע שהוי קרבן חדש. אולם הרב שגיב פירש שכונת רש"י לפרש, שעולה לשם שלמים לא נפסל כי כאילו התנדבת שלמים ולא עולה ואין כונתו כלל למה שיוצא בסוף. [ובלמדות ביאור הדבר היא שעיקר הקדשת קרבן היא שתעשה כפרה/ריצוי ואילו סוג הריצוי הוא כדבר שולי וממילא אף אם חשב ריצוי אחר הוי כאילו הקדישו אף לריצוי זה. ועיין].

מה שבאו או לא כיפרו? אמר רב ששת בריה דרב אידי: מסתברא דלא כיפרו, דאי סלקא דעתך כיפרו, שני למה הוא בא? ואלא מאי, לא כיפרו? למה הוא קרב? אמר רב אשי: רב שישא בריה דרב אידי הכי קא קשיא ליה, אי אמרת בשלמא לא כיפרו, שלא לשמו מכח לשמו קאתי, ושני למה הוא בא לכפר, אלא אי אמרת כיפרו, שני למה הוא בא?

ופירש רש"י (ד"ה 'כיפרו'): "קדשים שנזבחו שלא לשמן יקרבו ותנן לא עלו לשם חובה וצריך להביא אחר, מיהו מבעיא ליה אם כפרו על החטא שהופרשו עליו, ונפקא מיניה שלא ידאג מן היסורין בינתיים." ולכאורה כוונת רש"י, כגון מי שהפריש עולה באחריות לכפר על עשה והביאו לא לשמה, והביא אחר, באיזה אחד נתכפר העשה. והיות שמסקנת הגמ' שלא כיפר, נראה שלא עשה ריצוי אפילו כנדבה. אולם תוס' בסופו מפרש (מחמת קושיות אחרות), שקאי דוקא על אשם שלא כיפר לגמרי, וממילא אפשר שסתם ריצוי כנדבה עושה. ואף ברש"י אינו מוכח שאפשר שכונתו דוקא לאשם, ואפילו נאמר שכונתו לעולה, אולי אינו מועיל לרצות על העבירה שעליה הופרשה ובכל זאת נחשב נדבה לרצות על שאר דברים⁶ (ולפ"ז הוי גדר ביניים בין שתי האפשרויות הנ"ל).

הקרבן נשאר בשמו הראשון ורק אינו מרצה, ואילו לרבא נראה שהעולות ושלמים נעקרים ונהיים קרבן אחר של נדבה. אלא שאחר העיון נראה שאינו כן, שהרי רבא עצמו סובר (ג: לגירסא דידן), שחטאת חלב ששחטה לחטאת נזיר נחשב לא לשמה ופסול, ונראה מזה שכל מטרה שאליה נועד הקרבן – נחשבת כסוג קרבן אחר, וממילא כבש הבא עם העומר אמור ליחשב קרבן אחר מעולות רגילות, ודאי שהיה פסול בתור נדבה, וכמו שאין התורה עוקרת אשם ועושהו שלמים, כך גם בכבש של העומר לא שייך לעוקרו ולעשותו עולת נדבה. אלא שהביאור הוא כדלעיל, שעולות שונים מחטאות, שאף עולת תמיד פירושו שהתורה חייבה את הציבור להביא עולת נדבה, וחלק מחיוב זה היא להביא עמה שני גזרי עצים, וממילא בלא לשמה הרי היא נשאת בחלק הנדבה שלה ואינו יוצא בה ידי חובתו אולם אינו חייב בחיובים שלה, משא"כ באשם שלא בא בנדבה כלל – כל אשם יש לו את תבניתו ולא שייך להכשירו בתבנית אשם אחר⁶.

ולענ"ד זוהי כוונת התוס' [ד' פט: ד"ה שאם] שלא מצאנו שלמי ציבור נדבה, היינו שבעצרת ודאי אינו חיוב להביא נדבה של שלמים (כי אין נדבה), אלא הריהו חיוב וקדושה בפני עצמו⁷.

ובגמ' זבחים ו. "איבעיא להו: כיפרו על

6. ובמיוחד שדיני אשמות משתנים בהרבה אחד מחבירו, ובחטאת אף במקרים שאפשר ג"כ לומר שיחזור לתבנית הרגיל של חטאת כגון שמחויב חטאת, לא אמרינן כן מגזה"כ ששלא לשמה פסול בחטאת, שמשם למדנו גם למקרה הנ"ל של חטאת חלב ששחטה לשם חטאת נזיר (עיין זבחים ז: ט:).

7. אולם ר' יעקב טען שמלשון התוס' נראה שסבירא להו שנעקר הקרבן ונהיה נדבה גמור של הבעלים והיות ולזה אין בעלים כיצד ייעקר להיות קרבן חדש של נדבת הציבור והמעין יבחר.

8. וכן הוא משמעות רש"י הנ"ל בזבחים ג.

ב. קרבנות שמשתינים בלא לשמה

עלו לבעלים לשם חובה) נאכלין ליום ולילה, ואין טעוניהן לא לחם ולא זרוע. "רש"י פירש שני פירושים, הראשון שלא כמצוותן ר"ל 'לא לשמה', והשני שלא כמצוותן פירושו בן שנה והביא בן שתיים. וצ"ע למה נאכל רק ליום ולילה, ואם נאמר שהווי קדושה לעצמה כמו אשם שלא לשמה, א"כ למה לא חייב זרוע ולחם.

והרמב"ם הלכות פסולי המוקדשין פרק ט"ו הלכה כ' כתב: "וכן שלמי נזיר ששחטן שלא לשמן, אף על פי שלא עלו לבעלים הרי הן נאכלין ליום ולילה ואינן טעוניהן לחם, וכן אשם נזיר ואשם מצורע ששחטן שלא לשמן, אף על פי שלא עלו לבעלים הרי הן נאכלים". ולא הביא הדין של הזרוע ואין לומר שלא גרס לה דהא הביאו בהלכות נזירות (פ"ח, הי"ב) לגבי שלא כמצותן. אלא נראה שסבר כי שלא כמצותן היינו בן שתיים, ורק זה לא טעון זרוע מדין מיוחד שהווי 'משונה ביותר', וכדאיאתא בתוס' ד: (ד"ה ואין), אך שלא לשמה טעון זרוע⁹. ומ"מ רואים להדיא כצד הראשון שהרמב"ם משהו אותו לאשם, שכבר הוכחנו לעיל שאין שום פסול באשם ולא נהיה קרבן חדש, רק אינו מועיל לכפרה (ועיין לקמן ביאור לכונת הגמ' מח: שנלמד משלמים).

הנה מצאנו כמה קרבנות שמשתינה דינם כשמקריבם שלא לשמם, והם אשם שנתכפרו בעליו וכדו"ק⁹ ואח"כ שחטו לשם עולה, ותודה שנפסל הלחם אחר שחיטה¹⁰ ואיל נזיר ששחטו שלא לשמו, ופסח שלא בזמנו או בזמנו ועברה שנתו או נתכפרו באחר¹¹, שהרי אינו יכול לעשותם לשמה ושייך לעשותו רק שלא לשמה, ובחלקם אף אמור לעשותם שלא לשמה.

והאשם ודאי שנהיה עולה גמור וקרב כעולה, ואין זה דומה לשלא לשמה הרגיל, אלא דין מחודש שנהיה קרבן חדש של עולה. אולם בתודה ואיל נזיר ופסח יש לחקור אחת משלש אפשרויות:

- א. האם הם קדושה לעצמם ואינם משתינים (כמו אשם לא לשמה)¹².
- ב. שהם משתינים ונהיים שלמים (כמו אשם ועולה).
- ג. שהם סוג של שלמים ופשוט חוזרים לתבניתם המקורית.

לעניין פסח מצאנו בפסחים ד' צ"ו: שדינו לענין סמיכה ומתן דמים כמו שלמים ומוכח שלא כאפשרות הראשונה, אולם עדיין יש מקום לדון מה דין תודה ואיל נזיר. במנחות ד' מ"ח: "תני לוי: ושאר שלמי נזיר ששחטן שלא כמצותן - (כשרין, ולא

9. כמובן למ"ד בעי עקירה (ועיין בליקוטי הלכות פסחים עג: שהבין שכך פסק הרמב"ם, אולם עיין חזו"א בליקוטים (א,א) שחלק עליו בהבנת הרמב"ם).

10. מו. ומז: ברש"י ותוס'

11. כמובן למ"ד בעי עקירה.

12. אפשרות זאת אפשרית באיל נזיר ששחטו לא לשמו אבל בתודה שנפסל הלחם ובפסח צ"ב בסב' כיצד ע"י שישחט לשם שלמים יתכשר הקרבן בשמו הראשון

13. עצם דברי התוס' קשים לי שאם זה משונה שייפסל הקרבן, ואם לא, צריך להתחייב בזרוע? ואולי כוונתם, שאין זה נקרא זרוע כמו שאמרו על הלחם שאין כפי נזיר, וממילא אף שמחויבים א"א לקיימם.

שנאכלים ליום ולילה ולא דווקא אפסח. וע"ש שדן בשאלה דידן אף לגבי תודה, ונוטה בדבריו לומר, כפי שאמרנו ברמב"ם, שיש איל נזיר ותודה עם לחם שמרצה, ויש איל נזיר ותודה שאינו מרצה¹⁶. ונראה לי בדבריו, שהלימוד של איל נזיר משלמים נצרך למקומות שלא שייך להקריבם בכשרות, כמו מת הבעלים, שלא נגיד רועה אלא נאמר שיש איל נזיר כזה שלא כמצותה¹⁷, אבל לגבי לא לשמה לא חידש כלום, שאף לולי שאיקרי שלמים היינו מבינים שיש קרבן כזה, איל נזיר שלא מרצה, כמו באשם¹⁸.

ולגבי מותר פסח, כתוב בגמ' שנאכל רק ליום ולילה, דהיינו לכ' כנ"ל באיל נזיר שנהיה שלמים של יום ולילה, ומ"מ נתחדש דין זה אף בפסח. אולם הרמב"ם לא הביא דין זה שנאכל ליום ולילה, ואף כתב (הל' קרבן פסח פ"ד ה"ז): "פסח שעברה שנתו ושלמים הבאים מחמת הפסח הרי הם כשלמים לכל דבר, טעונין סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק, מה שאין כן בפסח." ובהלכה ח': "פסח שנתערב בשלמים יקרבו כולן שלמים, נתערב בזבחים אחרים ירעו עד שיפול בהן מום ויביא בדמי היפה שבהן ממין זה ובדמי היפה שבהן שלמים ויפסיד המותר מביתו כמו שביארנו בפסולי המוקדשין, נתערב בבכורות, ירעו הכל עד

אולם בתוס' ד' פ"ט: כתבו בהדיא, שלרובא אף בשלמי נזיר לא לשמה נהיים שלמי נדבה, כצד השלישי שחוזרים לתבניתם המקורית ולכן לא צריכים זרוע¹⁴, וממילא חזרת הקושיא למה נאכלים רק ליום ולילה (והיינו בין נאמר כדרכנו בחלק א' שחזרו לתבניתם וכ"ש אם נאמר שכל לא לשמה נעקר ונהיה קרבן חדש). וי"ל שהיות ומצאנו בזבחים לו, שדרשנו מהפסוק 'ובשר זבח תודת שלמיו ביום קרבנו יאכל' לרבות שלמי נזיר ושלמי פסח, ולפי רוב הראשונים פירושו מותר פסח, ולפי רש"י פירושו חגיגת י"ד ע"ש, מ"מ מצאנו שלמים שנאכלים ליום ולילה, לכן אין לנו להעמיד שלמי נזיר בקדושה בפני עצמו אלא חייבה התורה להביא שלמים של יום ולילה (וביחוד שתודה באה בנדבה וממילא מצאנו שלמים של יום ולילה שבאים בנדבה). ובתוס' שם בסופם חילקו להדיא בין דברים עקרוניים לדברים פחות עקרוניים, וממילא נראה לומר עוד ששייך שיחזור חציו לתבניתו הרגיל וחציו לא. אולם לגבי שלמי ציבור, מבין התוס' שלא שייך שיחזור כלל לתבניתו, היות שאין מציאות כלל של שלמי נדבה בציבור.

ועיין בחזו"א (מנחות ל"ב, ט"ז¹⁵) שתירץ שנאכל ליום ולילה מגזה"כ הנ"ל, שקאי על כל שלמים שבאים מחמת קרבן אחר

-
14. וכן לכאורה הפשט שם (ד':) בסוגיא, ובתוס' לגבי מת הנזיר שמקריבים אילו, שאילו היתה קדושה עצמאית אחרת משלמים היתה צריכות לרעות כמו אשם.
15. וע"ש בס"ק ל' שהאריך עוד בזה.
16. וז"ל: 'והווי כב' תודות בתורה אחת כמצותה ואחת שלא כמצותה'.
17. וכמו"כ יש נ"מ בתודה ששחטה לשם שלמים שכשרה, כדאיתא בזבחים ז', ופירושו היות וקיים תודה שלא כמצותה בשם שלמים, אף שאינו השלמים הרגילים, ממילא לא נקרא לא לשמה וכמו"כ נ"מ כששחט עם לחם ונאבד הלחם שיכול להקריבו בלי לחם עיין מנחות ד' מ"ו. שזהו חידוש גדול יותר מאשם שאף שלא כשר לשמו כשר לא לשמו
18. אולם ניתן לומר שלולי הלימוד משלמים היינו אומרים שדוקא אשם גזה"כ שכשר כשחשב שלא לשמה אף אם אינו מכפר אבל לא איל נזיר.

ועיין במפרשי הרמב"ם שם שהאריכו הרבה למה פסק שלא כגמ'. ולשיטתו נראה שסובר שממש נעקר ונהיה קרבן חדש כמו אשם ועולה.

ולסיכום, יוצא שפסח ודאי דינו כשלמים, באיל נזיר שחישב לא לשמה – ברמב"ם נראה שנשאר דינו כאיל נזיר, אולם בתוס' מבואר שדינו כשלמים, ולגבי תודה מצאתי רק בחזו"א שנוטה לומר שדינו כמו תודה.

שיפול בהן מום ויאכלו כבכור בעל מום, ויביא בהמה שהיא יפה כיפה שבתערובות ויאמר כל מקום שהוא הפסח קדושתו תחול על זו, ויקריבנה שלמים אם קרב פסחו. והרמב"ם הרי פוסק שאסור להביא קדשים לבית הפסול, וממילא אם דינו שנאכל רק ליום אחד היה אסור להקריב כולם שלמים, ועל כרחינו סבר שנאכל ליומיים. וכן הוכיח המשל"מ (תו"מ פ"א, ה"ג בסופו) בתוס',